

FORSTÅELSER VISER SIG I PRAKSIS

Af Jesper Hermann (Københavns Universitet)

1 Forskellige Forskersyn på Forståelsesforskning

Kan forståelser overhovedet udforskes, - eller må de forudsættes? Er de som hævdet af Wackerhausen 1997 en mulighedsbetingelse for at kommunikation kan finde sted, dvs. en indlysende og nødvendig forudsætning? Er de måske også noget subjektivt og privat som derfor unddrager sig andres indblik? (jf. Ruus 1995 & Hermann 1995a & 1997; Ruus 1995 & Hermann 1995a understreger begge at det er de *betydninger* der forstås (forskelligt?!)) som kan udforskes). - Herom er forskerne uenige; en enkelt (Thing Mortensen) afviser helt og aldeles at forståelse kan gøres til genstand for videnskab: selve det at vi kan tale og forstå hinanden gøres i stedet, som en selvklar sag, til forskningens nødvendige udgangspunkt. - Hvis man finder Thing Mortensens argumentation holdbar, så må det blive uinteressant at søge svar på spørgsmål som: "Hvordan ytrer det sig sprogligt at vi forstår hinanden i en samtale?"

Men sådan et spørgsmål mener jeg nu det er værd at besvare, og mit svar ligger i tråd med andre forskeres ytringer om det samme: Vi kan vise vores forståelse ved at reagere på *indholdet* (jf. ovenfor: betydningerne) i det den anden siger, ved at kunne sige mere om det samme og deltage i den fortsatte dialog. Det kan vi nemlig kun gøre, når vi har opfattet indholdet, og når den anden derefter godtager det vi så siger. Dette er der argumenteret udførligere for hos Prætorius 1981:172-182. Den samme indsigt findes hos Hans-Georg Gadamer: "Hvorvidt den anden forstår det jeg er i færd med at sige, viser sig i den udstrækning han går ind på det" (min oversættelse af Gadamer 1993:18); Per Linell udtrykker den samme indsigt således: "Understanding is normally oriented directly to finding a situated meaning and an appropriate response." (Linell 1995:184).

I sin artikel i det bind om *Mutualities in Dialogue* som også rummer Linells bidrag, tilslutter Klaus Foppa sig ideen om at forståelse kan udforskes:

"Are there any unequivocal linguistic signs or symptoms that may be taken as proofs of understanding? Can we ever be sure of the level of mutual understanding that prevails between interlocutors? What is the relationship between understanding and agreement? ... It is with these kinds of problems that I am going to deal with in this chapter. ... In fact, in most everyday conversations the participants do not seem to have any particular difficulties in understanding each other. At least, they frequently behave *as if* they have understood what has been said." (Foppa 1995:149f).

Helt den samme holdning indtager også Talbot Taylor når han karakteriserer sin undersøgelse af *Mutual Misunderstanding* med ordene:

"(I am) theorizing language, interpretation, communication, and understanding ... as derived from non-technical (or "practical") metadiscourse; that is, from our ordinary, everyday practices of talking about what we say or do with language." (Taylor 1992:10) "... questions such as the following arise. Do communicators ever really understand each other?... What *justification* is there for our "commonsense" belief that our interlocutors ordinarily understand us (and that we understand them)? If communicators do sometimes understand each other, is this a regular occurrence (or does it only occur in special contexts)? How can we be sure?" (Taylor 1992, 18).

Herved går disse forskere - og jeg tilslutter mig dem - alle stik imod Arne Thing Mortensens manende ord i antologien *Tal & Tanke*:

"Därför kan det inte vara språkpsykologiens problem att förklara hur det över huvud är möjligt för människor att förstå varandra. Sådana frågor kan verka bestickande, men man ställer dem utifrån falska antaganden av typen "Om människorna hade varit som robotar, hur skulle man då kunna förklara att de förmår att tala med varandra?" eller "Om människorna hade varit som andra djur, hur skulle man då kunna förklara att de förmår samtale med varandra?" Människor är inte robotar, isolerade medvetanden eller lika andra djur. De kan tala med varandra och förstå varandra. Detta är utgångspunkten, även om förståelsen ibland kan hindras. Det finns ett urval vackra vetenskapliga teorier som försöker att förklara det självklara. Dem har jag här förbigått utifrån den hållningen att de visserligen kan verka teoretiskt bestickande, men att det dock är det icke-självklara, det svåra, som är intressant." (Thing Mortensen 1983:145f.)

Men hele Taylors bog er én lang argumentation for at disse fænomener netop *ikke* er selvindlysende. Forskellen mellem dagens forskere og Thing Mortensens 15 år gamle princip er måske den, at vi nok godtager hans påstand om at det er narreværk videnskabeligt at ville forklare det indlysende (som Nini Prætorius prægnant formulerede det i en afsnitsoverskrift: "Om umuligheden af at begrunde, at vi er sprogbrugere." (Prætorius 1981:69)), men forskningens genstand er heller ikke dette "at" vi forstår, men "hvordan" vi forstår. Vi går i

dag *analytisk* til værks og prøver at finde ud af, *hvordan* det viser sig at vi har udført forståelsesarbejde: Det sker fx ved at vi har holdt samtalen i gang med udsagn som fortsat bliver taget op af samtalepartneren, og lader os stadig at være bidragsydere til den.

Nu hævder Klaus Foppa i den citerede artikel, "that an expression of agreement may sometimes be taken as an indication of understanding." (Foppa 1995:153). Det er vigtigt her at understrege hans "sometider", for i mange samtaler er der vist nok forståelse, men ikke enighed - og i andre udtrykkes der en enighed, som senere viser sig at dække over en *manglende* forståelse af hvad der blev talt om. Analyser af et par af mine læge-patient-samtaler (som indbefatter deltagernes efterfølgende kommentarer til dem) får mig til at supplere Foppas påstand med denne iagttagelse: enighed eller uenighed i samtalen kan optræde helt uafhængigt af ens forståelse, dvs. at man meget vel kan forstå hinanden og dog være voldsomt uenige. De følgende uddrag fra to konsultationer vil illustrere dette.

2 Eksempler fra konsultationssamtaler

Netop disse to samtaler er blevet valgt fra materialet på 44 båndoptagne konsultationer + genhør, fordi de udmærker sig ved at lægerne og ptt. senere samstemmende karakteriserede den ene som dårlig, den anden som vellykket. Det er konsultationssamtaler med kun lægen og patienten til stede i konsultationen, hhv. en mandlig læge med en ældre mandlig pt., og en kvindelig læge med en jævnaldrende kvindelig pt.

Ex 1 fra A12 (Alders-sukkersyge og andet)

Talkolonnerne angiver: sidetal i udskrift, linjetal, taler ("1" = patient, "A" = læge)

Lægen: 42årig mand, patienten: 73årig mand; pt lægger ud:

4 19 1 hjem og skriver og aflevere ... og så ringer min ...

>

4 20 1 sagsbehandler henne fra social- ... "jamen det kan der da ikke

>

4 21 1 blive tale om, det er da for mindrebemidlede"

4 22 A hvad er det du taler om

>

4 23 A nu (Pt.s navn) nu er jeg slet ikke med ja

4 24 1 ja okay ja jamen nu kommer jeg jo til det og

>

4 25 1 det vil jeg gerne sige ... det var at ... at man kan (3.s) søge

>

4 26 1 om ekstra bevilling der til kosten derfor det kan man

4 27 A ja ...

>

4 28 1 ikke når ... øh øh det er kun for ... det er kun for

>

4 29 1 m-mindrebemidlede der kan søge ja ...

4 30 A har du for mange penge til at få det nå hvad

5 1 A er det er det noget ekstra pension du har eller har du penge på

>

5 2 A kistebunden eller hvad ... nå nå

5 3 1 æh ja jeg har en bankbog og og det ...

>

5 4 1 den har jo vokset sig større og større nu er jeg jo treog-

5 5 A nå nå

5 6 1 treoghalvfjerds år men jeg har pension fra mit tidligere firma

5 7 A jaja

>

5 8 1 og jeg har indekskontrakt og jeg har sådan lidt af hvert ja ja

5 9 A okay okay mm ja

>

5 10 A det må du undskylde det var jeg slet ikke klar over så havde jeg

>

5 11 A ikke lokket dig til det nej det er i orden

5 12 1 nej nå okay okay det er

>

5 13 1 også i orden ... ja ja skal vi se hvad der står

5 14 A (Pt.s navn) jeg skal lige

>

5 15 1 om og se om (uforståeligt) ja ja ja

>

5 16 A ja vi må hellere lige få punkterne fordi vi skal se hvor

>

5 17 A meget vi kan nå ik' ...

5 18 1 øh øh ?(ja)? øh ... tidspunktet for min

>

5 19 1 sukkersyge opståen (2.s) for der er jo noget med at man en en

>

5 20 1 gang årligt skal ... n- ss- skal til øjeftersyn hos en

>

5 21 1 øjenlæge (2.s) og man skal aflevere en urinprøve ... øh hvad

5 22 1 hedder det ff- diabetesforeningen i Odense ... de ... de har

5 23 1 lige udgivet en lille bog hvor der står vedrørende sukkersyge

>

5 24 1 ... og jeg har ... øh stødt på mange små ting og det rimer jo

>

5 25 1 altsammen (2.s) kløe i skridtet og ømhed i læggene når jeg går

5 26 1 ... men du kan godt være ... sikker på at jeg er ude at mo-

>

5 27 1 motionere mindst to timer hver dag ... og jeg gør alt muligt for

>

5 28 1 det og jeg troede man tabte sig af det der men, det viser sig

>

5 29 1 ... jeg taber mig jo ikke, hvorfor gør jeg ikke det, nå det

>

5 30 1 svært at svare på det ved jeg godt men jeg stiller bare

6 1 1 spørgsmålet ... og og og det har mange små ting med

>

6 2 1 sukkersyge (2.s) så går jeg jo også til de møder der er ...

>

6 3 1 lokal, lokalafdeling og jeg har været på Frederiksberg og jeg

>

6 4 1 har været på ... været på hvor hvor var det Frederiksberg (3.s)

>

6 5 1 det kan jeg ikke huske lige nu og jeg er også glemsom ...

6 7 A (fnyser/griner)

6 8 1 ja jaa le De bare der men det er måske de ty- æhæh

>

6 9 1 det er måske de tydelige tegn på alderdom samtidig

Ex 1 slut

Kommentarer til Ex 1 fra A12: Ved sit genhør af konsultation med mig sagde *pt.* bl.a.:

"han sagde, så skal jeg skrive en henvisning til øjenlægen (1sek) det glemte han". På mit spm. 5,17 om "lægen blev hylet lidt ud af at De fortalte ham så meget" lyder det i linje 20: "ja gu gjorde han så (griner) men det var også meningen at han skulle blive hylet ud af den." *Pt.* fortsætter: "men altså bare det her med ... a- a- han siger ingenting til gengæld når jeg fortæller ham noget om at jeg ikke kan sove så siger han ikke noget, han kunne da berolige mig lidt ved at ... fremføre noget og sådan" (G-P 8,7-12). "De skal øh øh æhm De skal kontakte Lægen (Navn) der hvor De skal ... fortælle ham hvor utilfreds jeg er med hele ... behandlingen (2 sek)" (G-P 8,30-9,4). *Int.* svarer hertil "næ det behøver jeg ikke gøre det ... bestemmer De" (G-P 9,6). *Pt.*: "jeg ved sgu ikke om man skal s-" (. . .) (G-P 9,12). *Pt.*: "vi forstår hinanden godt nok, det er da ham der . . er et dumt svin rent ud sagt (1 sek)" (G-P 9,19-21. Nemlig forklaret af *pt.* som følger:

Pt.: "ja, når jeg siger til ham at jeg stadigvæk har ondt i ryggen, så har jeg sgu ondt i ryggen" (G-P11,23-26) *Int.*: "ja selvfølgelig" *Pt.*: "men det kommer han slet ikke med nogen kommentarer til". *Int.*: "og det med ryggen . . det tager han ikke op". (G-P12,7) . *Pt.*: "nej" *Int.* "det kan vi så . . mmm lære noget af". *Pt.*: "ja jeg ved ikke hvordan jeg skal gribe sagen an men det er op til Dem". (G-P12,10) - *Pt.*: "De har fået rene ord for pengene" (G-P13,5). Ved sit genhør af konsultationen sagde lægen til mig:

Til kons. 4, 21: "... jeg har ingen anelse om hvad den sætning relaterer til, jeg kan ikke få den til at relatere til noget, han har sagt indtil nu jeg aner ikke hvad han taler om nu. . . det er noget nyt, og selv om han slår takten i bordet for at understrege sine argumenter forstår jeg ikke hvad han siger" ((men i løbet af de næste par linjer afspilles, forstår L hvad det er om)).

"jeg vil jo godt ind og styre den her samtale nu fordi nu prøver jeg . . med nogle af de. . . foreløbig fem punkter han har nævnt at sige "nu må vi se hvor meget vi kan nå" (G-L

9,13-21 ad Kons. 5,11-16).

"det der gør det så svært at snakke med pt.NAVN det er at han griber sine egne ord, så finder han et nyt sidespor ik' altså han forgren-er sig . . . hele tiden . . . så hører han sig selv sige et eller andet og så bringer det ham i tanker om noget nyt som han så siger, og det bringer ham i tanker om noget nyt som han så siger . . . og jeg sidder bare og lytter"(G-L9,25-10,4).

"det er virkelig en vanskelig pt. at kommunikere med fordi . . . hvis jeg skal bevare en vis form for styring så er jeg nødt til at være rimelig grov, og rimelig konsekvent og skære ham af"(G-L 10-14).

"gad vidst hvorfor det . . . går så galt, der er nok nogen ting i hver fald, jeg tror der sker noget sådan meget selvopfyldende . . . profetier fordi jeg forventer han kommer med mange ting og jeg forventer han er omstændelig . . . det lægger op til han skal være det.

(2 sek) og hvis hans forventninger er . . . modsat nemlig at jeg nok har travlt, jeg nok ikke har tid til at høre . . . alle hans . . . klager og han . . . hans erfaring heroppe er, at han ikke får tid til at tale færdig jamen så må han jo reagere ved at . . . at insistere på få talt færdig sørge for at råbe op og afbryde og så videre og så videre, så er det klart hvis vi møder hinanden med de to ting . . . men så må det jo køre på den her måde, simpelthen ik' fordi så bekræfter vi hinanden i det . . . jeg får bekræftet at han er omstændelig . . . og så videre og i virkeligheden har han kun gjort det for at leve op til . . . til nogen ting hos mig, og han får bekræftet i at, heller ikke idag var der, var der tid ik' . . ." (slut) (G-L 17,4-30).

*

Ex 2 fra L10 (hormontagning og 'overgangsfænomener')

Pt. 45årig kvinde (= "1"), lægen (= "A"), kvinde på 42; talkolonner: side, linje, taler

8 2 1 jeg har tænkt på også knogleskørhed ikk' altså
8 3 A ja ja der er stadig ikke

>

8 4 A nogen der kan give det rette svar og der er det sådan at
8 5 1 nej

>

8 6 A nogen siger "selvfølgelig skal du tage" nogen andre siger
8 7 1 ja

>

8 8 A "du skal hellere løbe en tur i skoven" ikk, og der må man sige
8 9 1 ja det er det

>

8 10 1 jeg afholder mig, det der afholder mig fra at tage hormoner det

>

8 11 1 er selvfølgelig fordi jeg er bange for at få kræft i livmoderen

>

8 13 A ja jaja ja
8 14 1 og ... brystkræft ikk' altså det er sådan set for at sige

>

8 15 1 det helt lige ud ikk' fordi ellers så er jeg ikke sådan
8 16 A ja

>

8 17 1 fanatisk med sådan nogle ting vel men det er simpelthen skræk
8 18 A nej

>

8 19 1 for det ikk' min mor døde af kræft og... så bliver jeg sådan,
8 20 A ja

>

8 21 1 så kan jeg mærke så bliver jeg ... bange på en eller anden måde
8 22 A lidt usikker ja

>

8 23 1 og tænker
8 24 A så kan man sige hvis du tager hormoner, i et år, så
8 25 A får du ikke kræft af det det gør du ikke og man
8 26 1 nej (1 sek) mmn

>

8 27 A ' kan forebygge at få knogleskørhed med motion og så kan man sige

>

8 28 A motion bør man jo lave alligevel ikk' af andre grunde, altså
8 29 1 ja jo

>

8 30 A for helbredet i al almindelighed for blodtrykket og for,
9 1 A blodfedtet og al det der vi læser om i aviserne ikk' øh...
9 2 1 ja ja

>

9 3 A (1 sek) jeg synes du skulle prøve at se det lidt på den måde at
9 4 1 ja

>

9 5 A der, sker ikke noget ved at du prøver hormoner men hvis du
9 6 1 nej

>

9 7 A ikke er mere plaget af det end at du ved hvad det er og du er

>

9 8 A ikke særlig utryg ved det, det kan være lidt irriterende men det

>

9 9 A er okay så lad være (1 sek) nej
9 10 1 mmm altså i øjeblikket er jeg ikke

>

9 11 1 for.. et halvt år siden var jeg meget ikk' og det var sådan
9 12 A ja ja

>

9 13 1 noget med at fare op over, ingenting ikk'
9 14 A ja det er jo også

>

9 15 A irriterende
9 16 1 altså hvis ... avi- øh ... der flød aviser og blade

>

9 17 1 på sofabordet, jamen jeg kunne simpelthen ikke, finde ud af bare
9 18 1 at rydde dem op vel jeg tænkte "nej, hvordan skal jeg dog..."
9 19 A nej

>

9 20 1 altså det var sådan "hvordan skal jeg dog overkomme det" tænkte
9 21 A ja

>

9 22 1 jeg ikk', og det kender jeg ellers ikke vel øh og det
9 23 A nej (1 sek)

>

9 24 1 var så også med hedeture om natten netop fem seks gange om
9 25 A ja

>

9 26 1 natten ikk' hvor dynen af og "puha" og så begyndte jeg at
9 27 A ja ja

>

9 28 1 fryse og så på igen og (1 sek) og sådan i... altså der var
9 29 A så skal den på igen

>

9 30 1 der var ingen ydre ting hvor jeg ligesom kunne sige "det er
10 1 A nej

>

10 2 1 selvfølgelig det, det er derfor jeg lige får en hedetur nu"
10 3 A ja

>

10 4 1 vel (1 sek) så der er ingen tvivl om det er altså...
10 5 A men det er da i lu- det tror jeg da

>

10 6 A heller ikke der er nogen tvivl om det er nøjagtig
10 7 1 nej og så når der går ni

>

10 8 1 uger imellem menstruationerne så er det jo det ikk' ja
10 9 A jaja det passer det

>

10 10 A passer perfekt, sammen men jeg synes øh... prøv en gang at se
10 11 1 ja ja

>

10 12 A det lidt ud fra den synsvinkel der sker ikke noget ved at prøve
10 14 1 nej ja
10 15 A hormonbehandling, og du kan holde op igen hvis du bliver

>

10 16 A så generet af det det skal selvfølgelig ikke være nu, når du
10 17 1 ja

>

10 18 A ikke, er generet men det er ihvertfald en mulig- måde at gøre
10 19 1 nej nej

>

10 20 A det på, som ikke er enten eller men som egentlig lidt er både og
10 21 1 mm

>

10 22 A og når der nu ikke er nogen ekspert i verden der kan
10 23 1 ja, ja

>

10 24 A sige at netop du skal gøre sådan, for det ville være allerbedst
10 25 1 ja

>

10 26 A for dit helbred, så bliver du nødt til selv at tage stilling
10 27 1

>

10 28 1 jamen det er klart (1 sek)

Ex 2 slut

Deltagernes kommentarer ved genhørene af Ex 2 fra L10

Læg mærke til hvordan de begge deltog i hele 'Hormontagning's-diskussionen (s. 8,2-9,5). De kommenterede ved deres to genhør konsultationen således:

Fra Patientens genhør:

"men den der fornemmelse af at det alligevel ikke er for småt det jeg kommer med den synes jeg også er rar ikk'".

"og jeg synes også hun har tid (1sek) til mig jeg føler ikke at jeg skal bare ind ad døren og af med tøjet i en fart og op og ud igen men altså jeg kan egentlig lide at hun taler meget" (G-P 3,24);

"jo og så, og så tror jeg også det spiller ind om øh.. patienten (og mig i det her tilfælde) føler sig lyttet til og hørt ikk' " (1 sek) (G-P17,22-25)

"jeg følte der var en dialog" (G-P25,9).

Fra Lægens genhør:

"når hun siger "det er klart" når jeg siger "du bliver nødt til selv at tage stilling" . . . så på den måde er det jo en perfekt patient også, ikke, jeg har ikke problemer med at sige "det er dig der skal foretage valget" (. . .) det er hun indstillet på" (G-L5,11-23)

"men det øger forståelsen at vores niveau ((af viden)) er i forvejen ((højt)) ikk' og så kan jeg iøvrigt utroligt godt lide hende, og jeg tror også hun godt kan lide mig" ((min tilføjede kursiv, JH)) (G-L8,15-19).

"jeg synes sådan forståelsesmæssigt så, giver vi begge gensidigt udtryk ved . . . sådan nogle "ja" (1 sek) bemærkninger at vi er 'med og forstår hvad vi snakker om, med hinanden hele tiden gensidigt, synes jeg sådan meget karakteristisk" "ikk' "ja jo" siger den ene og så siger jeg noget og så siger hun "ja" og så kommer hun med nogle supplerende bemærkninger og så siger jeg "ja" ikk' så det synes jeg det kører meget sådan at vi . . . er på - bølgelængde gensidigt, og vi bekræfter det ved at sige "ja" " (G-L2,3-17).

"det er klart at hendes øh . . . viden som matcher min viden, gør forståelsen, øh . . . nemmere" (G-L7,11-13).

* * *

3 Materialebeskrivelse og metodeovervejelser

Der foregår her i landet hvert år mere end 30 millioner kontakter mellem praktiserende læger og deres patienter; en del af dem er telefoniske, men de fleste finder sted som samtaler med begge deltagere tilstede i det samme rum. Her er der levende sprogbrug, som tilmed kan få mere betydning for de implicerede og deres sundhed end meget andet sprogbrug. Derfor henvendte jeg mig til et par yngre, praktiserende læger om de ville være med til at undersøge deres egne samtaler med patienterne? Det skulle ske ved at læge og patient hver for sig ved et efterfølgende genhør fortalte mig hvad de syntes der var foregået. Derfor optog lægerne hver 22 af deres efter hinanden i én uge forekommende konsultationer med voksne danske patienter, dvs. at materialet omfatter disse 44 helt almindelige konsultations-samtaler fra storkøbenhavnslægepraksis + efterfølgende genhørs-samtaler med patient og læge hver for sig, mens de lyttede til og over for mig kommenterede båndoptagelsen af konsultationen. En sprogpsykologisk begrundelse for genhørene fandt jeg senere udtrykt i et citat af Ivana Markova som handler om hvordan samtalsens ord skal forstås. Ifølge Ivana Markova forholder det sig sådan at:

"...ligesom en organisme må forstås ud fra sine omgivelser, så kan et sprogligt udtryks betydning ((i en situation)) kun bestemmes ud fra den taler som siger det, og den tilhører det er rettet mod..." citeret i min oversættelse fra Ivana Markova 1990:14.

Der er også mindelser om min metode i artiklen af Klaus Foppa (1995:199); men når han foreslå det han kalder 'post-interviews' med deltagerne i (studenter-)rådgivnings-samtaler, gør han selv opmærksom på at kommentarerne jo bliver meget afhængige af hvad der huskes (og hvor forvrænget det er). Det undgår jeg ved, under genhøret, at konfrontere mine deltagere med selve båndoptagelsen af deres konsultationssamtale. Herved lever jeg også op til Roy Harris' forslag om en integreret forskning i sprog (Harris 1996): De betydninger jeg får deltagerne til at fortælle mig om, er jo netop udtryk for hvordan de her et par uger senere kan guide mig igennem de betydninger de udvekslede under samtalen hos lægen.

Deltagerne kan, nu senere, gøre mig opmærksom på, *hvilken kontekst det for dem er rimeligt at påkalde sig* ved bedømmelsen af samtalen! Og jeg undgår den vildfarelse det ville være at kaste lys over denne konkrete samtale-sprogbrug ud fra en skriftsproglig skævvredet (vide Linell 1982) og abstrakt (det Harris (1996) kalder "segregated") sprogvidenskabs kategorier!

De efterfølgende analyser af konsultationer + genhør må med et nøgleord fra Habermas være styret af ens erkendelsesinteresse. Det vil sige, man må forlods gøre sig klart om det er enten et teknisk, eller et kritisk samfundsforandrende eller et videnskabeligt sigte som er hovedsagen for én. Lægerne, som jeg arbejdede sammen med, blev overalt til at deres tekniske interesse i at forbedre deres konsultationspraksis lod sig forene med min videnskabelige interesse i forståelser. - Der er desuden hentet en del inspiration fra Bliesener & Köhlers bog fra 1986 om *Die ärztliche Visite*, fordi de har et etnometodologisk inspireret syn på samtaleanalyse, som er specielt tilpasset forholdene i lægepraksis.

Lydbåndoptagelserne bruges ved analyserne af samtalerne suppleret med udskrifter efter Institut for Dansk Dialektforsknings norm (=som partiturdskrifter, se ovenfor).

4 Sammenhængen i denne MUDS-Forstå-Føljeton

Det jeg her beretter om Forståelser er også tredje kapitel i en føljeton, dvs. 'en fortsat serie underholdningslitteratur'. Det første kapitel bragtes på MUDS 5 og hed "Introduktion til Forståelsesforskning"; det må i dag forstås som en blot påpegning af, at 'Forskning i

forståelse' kan lade sig gøre, og at den er et både nødvendigt og centralt, sprogpsykologisk emneområde. Det var en indledende åbning af forsknings-feltet 'Forståelser' på sprogpsykologisk grund i Danmark.

Så fulgte beretningens andet kapitel på MUDS 6; nu var feltet åbnet, så her i andet kapitel blev indkredsningen af forståelserne fortsat ved at angribe en særlig slags forståelser dialektisk, nemlig dem jeg kalder for "Dialogiske Forståelser". Med dem forholder det sig på en anden måde end med almindelige forståelser; de almindelige forståelser er jo klart nogen vi sidder med hver især, og som derfor er forskellige mellem dig og mig. Derimod er Dialogiske Forståelser nogle forståelser af fælles betydninger som tilvejebringes i et *dialogisk samarbejde* mellem flere individer sådan at disse dialogiske forståelser er ligeligt forankret hos begge dialogens deltagere. - For dette tredje kapitels indpasning i rækken henvises til nedenstående konklusioner.

5 Konklusioner

Forhåbentlig har det nu vist sig, at Foppas og Thing Mortensens ovennævnte modstand og skepsis med hensyn til at få fat i forståelser lader sig gøre til skamme. Hverken lægen eller patienten lægger fingrene imellem i deres gensidige kritik i Ex 1. Samtidig fremtræder også misforståelserne som led i det ritual, deres konsultationssamtaler er blevet til for dem (jf. Harris 1996, kap. 8: "Communication and Ritual"). Patienten pukker på sin ret til at hælde symptomer i hovedet på lægen og få dem kommenteret, mens lægen på sin side står på sin ret til at styre samtalen ved at skære patienten af. Alligevel fejler de gensidige forståelser intet, men uenigheden består.

Kontrasten til samtalen i Ex 2 er maksimal, som pt. selv udtrykte det : "det spiller ind om øh.. patienten (og mig i det her tilfælde) føler sig lyttet til og hørt ikk' (1 sek)" (G-P17, 22-25). Her arbejder lægen og patienten sammen om at finde frem til en forsvarlig løsning på spørgsmålet om hormonbehandling eller ej. Herved bliver deres samtale et godt eksempel på det Ainsworth-Vaughn (1998. kap 8.) kalder "Active Patients, Cooperative Physicians". Foppas og Linells (1995) citerede kobling mellem forståelse og enighed viste sig altså netop at være en mulighed, og ingen nødvendighed. Det er sluttelig vigtigt at understrege, at min originale genhørs-metode ikke er opfundet og bragt i anvendelse for at belyse, om patienterne og lægerne forstår, men for at de som en hjælp til mine analyser skal udpege for

mig, hvilke betydninger det er de forstår ved de forskellige steder i konsultationssamtalen! dette er noget ganske andet end den konsultationsforventnings tilfredshed? Inga Marie Lunde spurgte patienterne om i *Patienters egenvurdering* 1992.

Litteratur

- Ainsworth-Vaughn, Nancy. 1998. *Claiming Power in Doctor-Patient Talk*. Oxford: Oxford University Press:15-32 & 175-190.
- Bliesener, Th. & K. Köhle 1986. *Die ärztliche Visite*. Opladen: Westdeutscher Verlag:25-37.
- Foppa, Klaus 1995. On mutual understanding and agreement in dialogues. Ivana Markova et al. (red.) 1995. *Mutualities in Dialogue*. England: Cambridge University Press.
- Gadamer, H-G. 1993. *Behandlung und Gespräch. Über die Verborgenheit der Gesundheit*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag:159-175.
- Gadamer, H.-G. 1993 (1986). *Hermeneutik II. Wahrheit und Methode*. Tübingen: J.C.B. Mohr.
- Harris, Roy. 1996. *Signs, Language, and Communication, Integrational and Segregational Approaches*. London: Routledge:1-21 og 63-89.
- Hermann, Jesper. 1992. *Mennesket i sproget; sprogpsykologiens sprogbruger*. Kbh.:Gyldendal:34-53.
- Hermann, Jesper. 1995a. Betydning og Forståelse. *Stort og småt om små og store; Festskrift til Hans Vejleskov 23/11 1995*. Danmarks Lærerhøjskole:197-200.
- Hermann, Jesper. 1995. Introduktion til forståelsesforskning. Mette Kunøe & Erik Vive Larsen (red.). *5. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Århus:115-22.
- Hermann, Jesper. 1997. Dialogiske forståelser og deres grundlag. Peter Widell & Mette Kunøe (red.). *6. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog til minde om Peter Skautrup 1896-1996*. Århus: Aarhus Universitet:117-129.
- Hermann, Jesper. 1997. Hvorfor savnes Søsters Næse? Anmeldelse af Ruus, H. 1995. *NyS* 23:107-122.
- Linell, Per. 1982. *The Written Language Bias of Linguistics*. SIC, University of Linköping.
- Linell, Per. 1995. Troubles with mutualities: towards a dialogical theory of misunderstanding and miscommunication. Ivana Markova et al. (red.) 1995. *Mutualities in Dialogue*. England:Cambridge University Press.
- Lunde, Inga Marie. 1992. *Patienters egenvurdering*. Kbh.: Særtryk af Månedsskrift for Praktisk Lægegerning.
- Ivana Markova (red.). 1990. *The Dynamics of Dialogue*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Mishler, G.E. 1984. *The Discourse of Medicine: Dialectics of Medical Interviews*. New Jersey: Ablex:17-58.
- Prætorius, Nini. 1981. *Subjekt og Objekt; en afhandling om psykologiens grundlagsproblemer*. Kbh.: Thaning og Apel.
- Ruus, H. 1995. *Danske Kerneord I-II*. Disp. Kbh: Museum Tusculanum:3-8.
- Taylor, T.J. 1992. *Mutual Misunderstanding*. England: Routledge.
- Talbot, T.J. & D. Cameron 1987. *Analysing Conversation*. London: Pergamon Press. Literature and Communication Library vol. 9:1-14 & 99-162.

- Thing Mortensen 1983. Om att förstå vad någon säger. U. Teleman (red.). *Tal och Tanke*. Lund: Liber Förlag.
- Wackerhausen, Steen (red.). 1997. *Kommunikation og forståelse*. Århus: Philosophia.